

中華書局影印

Purupurupulu Purupurupulu li. Purupurupulu.

ԿՈՍՏԱԴԻՆՈՎՈՒՄ

26 | Page

Ամսուս 22 ին՝ Տէլութիւնը աղջկ լուրեր առաւ Ըստրեատանէն՝ որոնք ըստ մեծի մասին ցրուեցին քանի մը ատեհնէ՝ ի վիր աս գաւառին վրայովել զած երկիրպեղները : Խաղաղութիւնը պրեթէ հաստատուեր է Նիբանանու ամսմէն կողմը , և Վարոնիներուն ու Տիւրզիներուն զլխաւորները միաբանութիւն մը հաստատուել ականեր են իրենց մէջ Եւ առանը կառավարիչն յորդորանօքը : Ո երջապահ կը յուսացւի որ ։ Նիբան գործակալներուն ջանքովը շատ չէրթար խաղաղութիւնը և բարեկարգութիւնը տեղաշական կերպով մը կը հաստատի ։ Ասորիսատանի մէջ :

— Ապալում պիշյը քափու քեահետափ անռւանեցաւ
Վէհեմ; առ Աղբ փաշային կողմանէ; եկող Ասմի փա-
շային :

Նուրի պէյր ոռւ նազըրի անուանեցու համբի
շասան էֆէնտիլն տեղը , որ խառապ պաշի կար-
գեցու :

ԲԱՆԱՐԱՆՆԵՐ

Եմ սրբակից ուսումնասէք եղբայր

Благодарю, 24 (Июль 1842 г.)

« Հորհակոլու մասք քանի մը անդամ կարգացի ձեր
արժանայաբրդ օրագրութեանը մէջ , ազգասիրական
ձեր յորդորանքները ու սիրահրաւեր ճառերը . միրաւի
գովութեան արժանի է այդպիսի հայրենաւեր վարմունք
քի : Տայց վախճառլով՝ թէ չըլլոյ որ գտնըն սցնափսի
անձինք որ մեր ազգը հայրենաւիրութիւն , միաբանու-
թիւն չունի ըսելով , յուսահատին ու բոլորովին անհոգ-
ըլլան ազգին յստաշագիմութեանը վրայոք , պարտք հա-
մարեցի անձինս քանի մը ազգարարութիւններ ընել , ու-
րով կուզեմ հաստատել թէ Հայոց ազգը 'ի վաղոց ան-
տի քիւ շատազգասիրութիւն ուներ ու ունի մինչև այսօր :
Աւատի կաղաքեմ , թէ որ արժան ու ազգաօդուա կըհա-
մարիք , ձեր օրագրութեան մէջը հրամարակէք առաջակայ-
գրուածը :

Հաւաքի սիրտով՝ կը տեսնանք ու կը լսենք, թէ շատ անձինք կան՝ որոնք հասարակ խօսք մը ըրբեր են բերան-

— Յունաց դեսպանն ԱՌ. Խավրովովտաթոն կիւրակի օրը երկար խորհուրդ մը ըրաւ արտաքին գործոց պաշտօնատար Ասարիմ էֆէնտիլին հետ : Այս խորհուրդը՝ որ երկու ժամեն առելլ քշեց, կը կարծըւի թէ Յունատանի գործառնութեանց համար եղաւ : Աալիքէթ էֆէնտիլն արբունական առաջին թարգմանը, և անդղիական զեսպանին առաջին թարգմանը ԱՌ. Գրեատերիք Փիղանի ներկայ էին աս խորհուրդին :

— Սամի փաշան՝ ամսուս 18 ին Ռ. Պուռը երաթական տեսութիւն ըրաւ Բարձրապատիւ Ապարագուին և հոն գանըւող բոլոր երեսելի պաշտօնաւութիւնիւն հետ : Աըլիարձըւի որ առ երեսելի անձը մէկ ատեն ախտի կինայ հոս տեղ :

— Եմին էֆենտին ետ դարձաւ Աէրլիսյեն , ուր
պացած էր մասնաւոր պաշտօնով մը :
— Միրու Ճ'աֆէր խան Գալախից դեսպանը , իր
տէրութեանը կողմանէ կանչըւած ըլլալով , պատ-

— Կաֆիկը էվինտին՝ որու աբսորեն գաւառալլ
զբեթէ վեց ամիս է, մենչև հիմայ իր ամարանոցը
կը բնակէք ու ամենենին մարզւ հետ չէք տեսնըւէք,
ինչպէս որ հրաման եղած էք իրին : Խայց առ ան-
գամ կարին Ահամարութիւնը բոլըսպին թողու-
թիւն շնորհէլով անոր՝ կատարեալ ազատութիւն-
արդար :

ԱՆԳԼԻԱ

Հասարակաց խորհրդարանին մէջ առաջարկութիւն մը ըրաւ Ալլը Ա. Փիլ, որ Ենգղիայի մէջը եղած բայլոր եկամուտներէն հարութին Յ տուրք առնըի . որպէս զի կառավարութիւնը կարող ըլլայ Նինտու Ճախորդ դիպուածներուն և Զինացոց հետը ունեցած պատերազմին հարկաւոր Ճախքերը ընել : Ես բանիս վրայ հասարակութիւնը շատ գոհէ . ու աղքատներուն բնաւ վնաս մը ըլլար առկեց . որովհետեւ հարուստները միայն տուրք պիտի վճարին , որոնք կալուածներ և ուրիշ եկամուտներունին :

Ո՞րինինկ Հերելո օրսպարութիւնը կըսէ , թէ Փիլ
պաշտօնատարին ըրած աւաջարկութիւնը՝ խիստ
շատ օգտակար է տէրութեանը . ու աստինկ կարեոր
խորհուրդ մը մինչև հիմայ երբէք տըրլված չէ
Բառլամենղին : Ասիկա օգնութիւն խնդրել մըն
է , կըսէ , Հայրենասէք հարուստներուն խոհեմու-
թիւնէն , հրաւիրելով զանոնք որ ազգային գանձը
հաւասարակշռութեան մէջ պահելու փոյթ ունե-
նան ու ժամանակաւոր զօ՞ն մը ընեն . մէկ տպահո-
վութիւն մըն է որ աղքատ մարդիքներուն պիտի
տըրլին . որոնց աշխատանքն է միայն իրենց դրա-
մագլուխ : ու տէրութիւնը ամեննեին կամք չըւնի
որ անոնց աշխ առանացը փոխարին վարձքէն ալ
տուրք առնելով :

Նիս թէ Հայոց ազգը ազգասիրութիւն չունի։ Պատմութիւնները անգամ մը աշքէ անցունելով, ու մեր ազգին այսպահ դարձեւն՝ ի վեր ունեցած կողմանից վիճակը տեսնելով, ու հիմական միջակին հիմ Համեմատակում, կունամ

սիրութիւն անի : Արովշեաև զրիթէ հինգ հարիւր տարիի
շափ կայ որ տասնկ անդրանիկ աղքի մը մեծ մասը՝ իր հայ-
րինիքէն գուրս ելած, իր վաղեմի փառքէն զրկւած, ասդիս
անդին զանազան աղջերու մէջ ցրւած է . այսու ամենայ-
նիւ իր ազգին յատկացեալ ամեն բարեպաշտութիւնը
ները, պարկեցութիւնը ու հաւատարմութիւնը մինչև
այսօր անկորուստ պահեր է, ու իր գովելի ձիրքերուն փո-
խարէնն ալ մեծամեծ արտօնութիւններով լիուլի վայե-
լըր է : Ձեր յարգութիւնը անշուշտ շտու անդամ Խըրո-
պացւոց գիրքերուն մէջը կարգացեր է մեր ազգին ճարտա-
րամտութիւնը, արհեստներու համար ունեցած յաջո-
զակութիւնը ու պարկեցած անունը, թէ որ մեր աղջը հայ-
րինասիրութիւն չունենար, մինչև հիմակ անունը անգամ
չէր մնար : Ու են այսօր հին ատենավան երեկի աղջերը,

որոնք երեմն աշխարհքը կըդողացուեին . անոնց շատերուն անունը միայն կըկարդ անք չիմակ գիրքերուն մէ-

Հր : Ուստի կը պարտաւորինք գոհ ըլլալ մեր ազգեն , որ իր
խղճութեան ու աշխատութեան մէջը տակաւին իր բարի
համբաւը ու հնարսուոր ազգասիրութիւնը չէ կորսըն-
պահեաւ :

Հետո մասնակները՝ որ մեր ալգը հոն հոս ցրուեցաւ, իր ճարտարամտութեամբը ու քաջարթուն վաճառականութեամբը՝ գացած տեղեն ալ փառաւրվեցաւ. ինչպէս կըտեսնանք պատմութիւններու մէջը, որ շատ Տէրութիւններ հայոց վաճառականներուն մասնաւոր արտօնութիւններ նախագատուութիւններ արվիսծ են, փարեղ՝ երեկի մայրաքաղաքը Վաղջիայի, “Պազար տը Ենտիւզգրի” ըսւած տեղը, վաճառականութեան շատուածին (Հերմէսին) արձանը գրած են, որուն քով քանի մը վաճառասէր աղբերու ու հայտատանցի հայումը պատկերն ալ դրած են՝ ինչպէս վաճառականութեան, որուն ծաղկելուն իիստ շատ նպաստահատոյց եղան հայերը: Աըհատաասէն թէ, փարեղի մէջ առաջին սրճարան բացողը ևս հայացի մընէ եղեր: Ճառղ միսիթարիքի ուրեմն Արարատեան ժողովուրդը, մասածելով՝ որ թէպէտ իր մեծութիւնը, իր հարստութիւնը ու փառքը կօրսընցուցերէ, այսու աւելացնի իր գանրու առ գրեթէ բօլուր բադքը:

ԵՐԵՎԱՆԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

ԱՅՐ ՈՅՈՎԵԼՎԴ ՓԻԼ կրւդէ որ հետևեալ կերպովը
ըլլայ աս գործը . այսինքն՝ 150 լիրա սթէւլինէ
վեր եղած եկամուտներէն ամմէն մէկ լիրային 7 փէնս
տուրք առնելուի , ապրիլ 1 էն սկսեալ մինչեւ իրեք
տարի :

կառավարութիւնը հաշիւ կընէ որ աս տուբքէն
տարին 3,776,000 լիրայի ամբողջ եկամուռու մը պիտի
ունինայ, այսինքն կարւածքներէն, տասանորդներէն
և երկաթի ճամբաներէն առնըւած տուրքերուն ե-
կամուռտը՝ տարին 1,600,000 լիրայ պիտի ըլլայ. ե-
կոմուռտի տէր եղողներէն 150,000 լիրա. ար-
հեստներու և առուտուներու եկամուռներէն 1,225,
000 լիրա. հասարակաց դրամագլխայ եկամուռնե-
րէն (բաց ՚ի խնայողութեան համար հատակատած
արկղերէն) 646,000 լիրա. պաշտօնի տէր եղող
անձանց եկամուռներէն տարին 155,000 լիրա ըս-
թէւլին :

Բնլըր աս եկամուտոներուն ամերող գումարը պիտի համեմի՞ն տարիին 3,776,000 լիրա սթէռլին : Այս կերպ տուրք պիտի ըլլայ Խոլսնետայի մէջ, բայց անոր տեղը մէկ շըլին տուրք դըրվելու է Խոլսնետայի ալֆոնզ ամմեն մէկ կալօնին վրայ . ու ինչպէս հաշեւ ըրած են, միայն աս բերքէն տարիին 250,000 լիրէ սթէռլին եկամուտ պիտի ըլլայ : Ամանապէս միտք ունին որ յիշեալ կղղիին կնքոյ (տամիլայի) հարկն ալ լ'նդղեայի մէջ եղածին հաւասարին . որ անառենը 160,000 լ. սթ . կառնըլի միայն աս տուրքէն : Այս գումարներէն՝ ի զատ՝ գուրս ելած ածուխէն ալ պիտի առնըլի, ամմեն մէկ գույցին 4 շըլին, որ տարիին 200,000 կրնէ : Ո երջապէս աս տուրքերուն բոլոր գումարը, 4,380,000 լիրէ սթէռլինի պիտի համեն տարիին :

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Փարէզ, 5 Մարտ :

Աղմանիստանի մէջ անդզիսցոց հանդրապած ա-
ղետալի պատահմունքներուն լուրը գալով , գերի-
ներու աւուտուրը արգիլիլու կանոնին և Սպանիայի

գործքերուն վրայով եղած ընդհանուր դբակմունք-ները խափանեցան :

Վ . Կիզօ ատեանին մէջ քանի մը դէմ կեցող
անդամներուն հակառակախօսութիւններուն այսպէս
պատասխանեց . « Չսվեցաւ թէ մենք իննլիք հնք
լնգլիայի տէրութենէն որ հաճութիւն ունենայ
Վարիկէի մէջ մեր տիրապետած տեղերուն համար :

« Վենք ասանկ խնդիր ըրած չենք , այլ սայդ
եղածը աս է : Գաղղիայի դեսպանին հետ եղած
խօսակցութեանը մէջ , լուս Վայէրտին ըստաւ , թէ
ինքը 1830 ին մեծ գանդատներ ըրած էր Շէպայիրի
մէջ ստացած տեղենուն դէմ . բայց հիմակ աս
միտքին վրայ չէ . ինչու որ տարը տարի անցեր է ,
և աս երւելի գործ արդէն լըմնցած է :

“ Անօգուտ կըհամարիմ քննել թէ ի՞նչ մոքով
աս խօսքը եղեր է մէջնին, վասն զե անոնց խօ-
սակցութենէն բան մը չի ծագեցաւ . և թէ ամմեն
մարդ գիտէ որ աս աշխարհակալութեան վրայ ժա-
մանակ անցած ըլլուլով՝ լրմնցած գործ մը կըհա-
մարվի :

“Պարզուներ, տասը տարի առաջ աս ատեռնին
մէջ ես ալ առջի ըստիներէն մէկը եղայ, թէ “Գաղ-
ղիա տիրեց Ճ'զայիրի. Վարդինա պիտի պահպա-
նէ իր ստացած տնդանքը” . ինչոր ըստած էմ տասը
տարի առաջ, նոյն խօսքը կը լինեմ այսօր . ու աս
երկան վրայով ալ ասկէց ետև ամենելին վէճ
ըլլար : Իայց գուք չէք կրնար արդիւկ՝ որ մեր
աշխարհակալութիւնները ժամանակ անցնելով չի
հաստատւին, որ ժամանակը տեղորութիւն չի տայ-
նի առաջական աշխարհ է առաջ գույն առաջ գույն

աննոց՝ որն որ չունէր մեր տիրապետած տուենը :

“ Ե՞հա , պարոններ , լրատ Եպիստինի խօսակայութիւնը՝ որ ձեր միտքը ձգեցին , ուրիշ բան չէ , այլ անոր տեղեակ ըլլալը՝ թէ ժամանակը հաստատութիւն տրվաւ մեր տռապած տեղելուն Եփրիկէի մէջ :

“ Աս բայցատրութիւննելը մեզի իմացուցած էր հաւատարկութեամբ մեր Շնգղիայի դեսպանը . Թող վիճաբանի ուրեմն ով որ կուզէ իր մտացը յարմար մեկնութիւն տալը . պէտքը չէ որ մենք հռդ տանինք . որովհետև ժամանակը արգէն հաստատու-

թիւն տրված է մեր յաղթութեանը , ու շատ մեծ
գործ մըն էր որ գլուխ տարինք . Դաղղիա տիրեց
Շեզզյիսի , ու կըպահչպանէ իր ստացուածը : Աս
երկիրը մեր ձեռքը տնյնիլէն տասւերկու տարի
ետքը՝ անանկ պատահէցաւ , որ 1830 ին մեղի գէմ
զուրյօղ տնգդիացի պաշտօնատուրը՝ Ափրիկէ մըտ-
նալուս համար , վերատին գտնրվէլով կառավա-
րութեան գործքերուն մէջ , բոլորովին փոխեց իր
ընթացքը , ու իր նախորդներուն պէս ամեննեին բհ-
րան չի բացաւ առ բանիս վրայով :

“ Բայց ասիկա մէկ նոր բան մը չէ , սպառուներ .
վասն զի՞ ինչողէս պատմութեանց մէջ կըտեսնանք ,
մեծամեծ աշխարհակալութիւնները բնաւ հաստա-
տութիւն չին ստանար , ու աղքային իրաւունքը չեն
կայն լեր , մինչեւ որ ժամանակ չանցնի :

ԶԱՐԴԱՐԱԿԱՆ

3 *CubibL*

Աղվանիստակնի բարբուրոսական դիմուածները
արդէն ծանույած ըլլալով, կը յունանք որ հա-
ճէլի ըլլայ բարեմիտ հասարակութեանը՝ համառօտ
տեղեկութիւն մը ունենալ այս երկրին վրայով:

Աղվանիստանի Խնդրու գետին աջ կողմը ըլլալով՝
շինտու, Պարսկաստանի ու Կասպից ծովու արև-
ելեան նոհանքներուն մէջ տէղը կի յնայ ու ըրտ-
դին բարձր լուսներ ունի. անանիկ որ առ երկերը
մտնալու համար միայն քանի մը նեղ ճամբաներ
կան որոնց մէջ քիչ մարզիկ թաւական էն ամբողջ
բանակի մը զէմ զնելու ։ Եր զլխուոր քաղաքներն
են ։ Քամու և կանատահար, մեկընէկէ վաթսուն
փարախի չափ հեռաւորութեամբ :

Աս երկիրին ժողովուրդը սրտոտ է, և անելուխու-
թիւնը սիրող. լիդ ամեննը տասը միջննի չոփի են,
զանազան ցիցերու բաժներած. ու ամեն մէկ ցիցը
իր զատ գլուխը՝ կամ իշխանը ունի, ու ամենը
մէկն ընդհանուր իշխանի մը տակ են որ կըսպի՝

Առաջուլժուսանի շահ կատ լիսան :
Ազգանները մահմետական են պարսիկներուն
և ման, ու շատ աւելի լրդապաշտութիւններ ունին :

Ներու մէջը մասնաւոր հիւանդանոցներ աղքատաց հաւաքար շիներ է ու բաւական գպրոցներ հաստատեր է . ուր տեղ հայազգի նորահամ մանկունքները իրենց հայրենի լեզուն, և ուրիշ եւրոպական լեզուներ ու փոքր 'ի շատե արհեստներ ու գիտութիւններ կըսորվին, Միթե յիշատակաց ու գովութեան արժանի չէ՝ մի Մոսքայի Եշղազարեսանց երեւելի ճեմարանը, որն որ մարդասէր հիմնադիրներուն արդեամբը ու խնամքովը կըկառավարվի այնքան բարեկարգութեամբ, որ ամենկին տարրերութիւն չունի Եւրոպայի համալսարաններէն : Հնդկաստանի մեր ազգակիցներուն հայրենասիրութիւնը նշանակելու արժանի չէ՝ մի : Օ միւռնացի հայերուն ուսումնասիրութիւնը միթե աղքասիրութեան պտուղ չէ՝, որ իրենց դպրա ոռւնները օր ըստ օրէ բարեկարգութեամբ ծաղկեցունելու մէծ փոյթ ունին, ու ծրիաբար կըլարդեն հայազգի մանկունքները, նմանապէս աղքասիրութեան ու հայրենասիրութեան արդիւնքը չէ՝ մի նաև Արևեաց Բնկերութիւնը՝ որույառաջադրդիմութեանը հեռաւոր քաղքներէն անգամ հայրենասէր անձինք առաջարկէն նպաստաւմատոց երան և կը լլան միշտ : || Չոր թողունք Ո ենեստիկի Անափայելեան, ու Ղատտավայի Ա՛ուրատեան գպրոցնե-

բուն հիմնադիր՝ բարեգութ աղնուականներուն հայրենասիրութիւնը :

Վշգի մը մէջ քիւ մը խոռվութիւն կամ վէճ մը պատահէ ելով՝ միթէ ազգասիրութիւն չունի՝ կը համարվի. կը հարցունեմ ձեզի, որ բարեկիրթ ու լուսաւորեալ ժողովուրդի մէջ կոիւը պակաս է, աղմուկ ու խոռվութիւն չըլլար երեւմն. կրնամ ըսիւ որ միշտ անպահակաս է: Խայց ասով միթէ բոլըր ազգը խոռվարար կամ անմիտան կը համարվի՝ արդեօք. մասնաւորաց յանցանքը, սխալանքը, բոլըր ազգին կը վերաբերի՝ մի. անշուշտ ո՞չ: Ամենքս ալ սխալական մարդիկ ենք, երբեմն անվայելուս ու ստանանելիք վարդի մէջ կը գտնը վինք. մէկ-մէկու վրայ կը դժուարինք ու ժամանակաւոր տաելութիւն ալ կրնանք ունենալ. բայց մեր անմէջ ազգին յանցանքը ի՞նչ էն, ի՞նչ պատճուած պիտի նախատենք զանիկա. թէ որ նախատելու ըլլանք նէ, միթէ նոյն նախատինքը մեզի չի՝ վերադառնար: Ինչո՞ւ պիտի երես դարձունենք մեր ազգէն, ու ուրիշ ժողովուրդի հետ միաբանելու պիտի քանանք. ի՞նչ պատիւ, ի՞նչ համարում կրնայ ունենալ ուրիշ բարեկիրթ ազգի մը առջև ան մարդը, որ իր ազգը չի համարվ, ու նախատելով զանիկա, ասոր ազգի հետ

Ամասն է հարկաւորապէս պէտք է որ գէշը ըլլայ: Ո՞վ է աշխարիս մէջ ան մարդը, որ իր ծնողը ուրանաց, իր մայրենի լիզուն խօսիլը անգամ՝ չի հաճի, ու պատիւ ու սենայց խելացիներուն առջելը. ինտոր քարասիրտ մարդ կը լլայ անիմկա, որ իր ընտանիքին անունը ուրիշին քովը կը կոտրէ, վար կը զարնէ ու սիրտը չի ցաւիր. իրաւ որ աղքասէր շըլլով, աստուածասէր ալ չի կրնար ըլլուլ, զի աղքակիցը աչքովը կը անեսնայ ու չի սիրէր, հազար զԱստուած ի՞նչպէս կրնայ սիրել որ անուսանելի է: Ա երջապէս աղքասէր շըլլով անուշտ մեծ վտանգներու մէջ կիյնայ և օտարներէն օգուստիւն չի գտնալով՝ կը պարաւորի կրկին իր աղջին սպաւինիլ. որ միշտ և հանապաղ իբրև մայր գթասիրտ իր բազուկները բացած անհամեմատ ուրախութեամբ պատրաստ է զրկելիր որդիքը՝ որ դժբաղութեամի կորունցուցած են աղքասիրութեան ոդին, ու ցնծութեան արաստուքով թրցել անհայ երեսները . . . . .

ԱՐԵՎԱԴՅԱ ԿՐՈՆԱԳԻ

Երանք ուժով ու կատալի մարդիկ են, գլխովին
տարբեր չսղիկներէն, որոնք ասոնց հետ բարդա-
տելով՝ վատասիրտ են ու շատ տկար : Աղմանները
ամենենին չեն սիրել եւրոպացիները, միշտ կառեն
զանոնք . Թէպէտ յօժարակամ կըպատերազմին
բայց կըթութիւն չեն ընդունիր և չափազանց սէր
մը ունին աւարտութեամ (եազմայի) : Եթինց
ինքնակալ իշխաններ որու հրամանին շատ անգամ
գէմ կըկնան, երբեմն քառուցի և երբեմն խան-
տահարի մէջ կըբնակի :

լորտ Վ. Ք. Քաջանոս աս նահանգին ներքին գործոց մէջ մոռաւ, որ բարեկամութիւն մը հասատոէ աղվաններուն և անդգիտացոյ մէջ, յուսալով որ ապահովական մը կը լլան ասոնք հիւսիսային կողմէն յարձակող որ. և իյէ թշնամիներուն դէմ : Եղվանիստանի ինքնակալը Տօստ Վէհէմմէտ անոնսով, երբ որ սկսաւ Էնդգիտի կամացը հակառակ վարմունք մը ցուցը նէլ, անսատինը մտածեց Հինոտու ընդհանուր կառավարից թէ հարկաւոր է իրեն անանկ մէկ բարեկամ մը ստանալ այն նահանգին մէջ՝ որ նպաստամատոց ըլլոյ եր ներքին զիտաւորութիւնը՝ ի դրժ զնելու : Ուստի սկսաւ սլաշտարանի Ծահ Առաջին իրաւունքը Տօստ Վէհէմմէտի զէմ . եւլուսացի գօրքերու բանակ մը խրկեց հօն, որոնք խնդրու գետը անցնելով քապուլի տիրեցին . Տօստ Վէհէմմէտը փախաւ Խւզակէքներուն մէջ, ու Ծահ Առաջն անոր տեղը անցաւ : Եսար վրայ անդգիտացի զօրքերը Շաք անհատանի բերդեկը մտնալով՝ իրկրին առնենք կողմը տարածւեցան :

Խակ գոտիստական իշխանին տղան գրգռեց աղ Հանները որ տոք և լէն աս բանիս վրէժը առնեն անեստները բոլոր Ծղկանիստանի ժողովուրդը ապստամբեցաւ ու անդզնացի գօրքերը ասզիս անդին տարսածութ բլալով՝ յարձակեցան անոնց վրայ բարհուրեիլ կոտորութեամբ, ու անանկ սաստիկ ջարդ մը տրւին անոնց որ չազիւթէ քանի մը անձնիք միայն կը ցան ազատիւ առ մեծ կոտրածէն :

ՀԱՅՈՒԹԻՒՆ ԼԱԲԵՐ

Ա էսդՓալիսյի օրագիր մը՝ (զիտուններուն հետև տեսական լինդիրը առաջարկեց) . « Հնարաւանը է արդեօք թութի ծառին տէրմենէրովը մետաքս շինէլ քիմիական ու արհեստական գիտութեանց միջոցվը , առանց շերամին (էսպիրչեամի որդ) գործողութեամբը » : — Ես առաջարկութեանը շուտ մը առանկ պատասխանեց մէկը . « Հնարաւանը է արդեօք ռշխալիններուն կերպած խոտովը բուրդ շինէլ , արհեստական ու քիմիական գիտութիւններուն միջոցովը » :

— | մնանի մէջ մօտ օրեւս եղած զգուշաւոր հաշվեն կիմանանք , որ 1,870,727 հոգին կը հասնի առ մայրաքաղաքիս բրյուր ժնակինելուն թիւը :

— Կլասի թէ մօտ օրեւս քանի մը անզգիսցի
գործականեր պիտի գան Պարեղ, խորհուրդ ընե-
լու գաղղիացւոց կառավարութեանը հետ Ղ ընտ-
րայէն ինչւան կալկաթա մէկ մեծ հեռագրական
(թէլէկրոֆի) գիծ մը հաստատելու վրոյօք . որ
պիտի անցնի Գաղղիայէն, ու պիտի երկննայ դէպի
Խդալիս, Յունաստան, Մուրեհստան, Կարմիլ ծով,
Ինչը ան Հնդկաստան : Աերևանայ թէ անզգիսցի մե-
քնաբորձն մէկը ուս երկելի գործոյն Հայրաւո-

լութիւնը յայտնի ցուցըցել է . որ աս միջոցով
Լոնտրա ու Փարէղ անմիջապէս հաղորդութիւն
ունենան Հնդկաստանի հետ :

— Φροιφωάκωθεορ Σελονη ρυτωαδ φιαρη βιαρεκην οριω
φιρρε λεροιαστωρωακε θεκ μηκ ζωρηκωτορ μερεκενωγ
μη ζωρηκερ ε : Σωση τωτρηκεν εψελ ε ορι γιθεν.
εψελ οτι Ζητωτωα ωσ ρωνηκεν κεικεν, λρωκ, οτι
ψερχωαψκευ ιωθοηκεγωτι οτι ζωρηκεγκεν μηκ ηορ
μερεκενωγ μη σπηκενωτη, ορι ζηιμωκιωνηκεκεν ζωω
τωτρηκερ ε : Για μερεκενων λρωνων ρωνηγερεκελ ηωακ
ηικητη μηκε, μηκε, αρχημενη ζηηη, μη ζηηη.

Առեջ Տրիտոնիայի մէջ հաստատված Աստուածաշը լուսականի ընկերութեան անցեալ տարվան բոլոր ժամանակներու ապրուստին, նաև Աստուածաշը ու կրօնիքի վերաբերեալ ուրիշ գիրքերու տրամադրուն համար՝ 1,058,515 լիրէ սթէռլին է . այսինքն՝ 121,729,225 զուտուշի չափ : Տըպւած Աստուածաշը լուսականի և ուրիշ գիրքերուն թիւը՝ 3,937,944 ի կը համանին :

Հիւսիսային Ռմելիգոյի Ո՞խացեալ և, ահանգաց
ընկերութեան անցած տարվան ծախքը՝ 944,648
թալեռ է . այսինքն՝ 25,560,848 դրամուշէն էվելի ։
Հարաւային Ռմելիգոյի մէջ եղած ծախքերը՝ որ
անշուշտ առկէց պակաս չէ , դեռ չիմացւեցաւ :

Թմէ որ Եւրոպայի ուրիշ քաղքներուն մէջ զըսուն նրկած փոօդէստանդ քարողիչներուն ծախքը ևս հաշուելու ըլլանք, նաև Հնդկաստանի կողմը և զղղեներունը՝ ընդ ամմենը 50,000,000 լիրէ Մթէուլինի կըհամենի . այսինքն տարին 5,750,000,000 զրուուց։
Վնցած տարի մինուկ Ա՛հացեալ Հայանդներու մէջ՝ 254,710 կտոր Աստուածաշունչ և ուրիշ գիրքներ տըսկւեցան, որոնք կըսպարունակէն 95,958,500 երես։

(1)

Կարուղու ժը Շվեյցարիան Փուլտոնավայրի
պատերազմին օրը հազար հանդէրձը՝ որ իր հայր
Պէնտէր գայող Առօքէն անունով հազարապետը
պահած էր, 1825ին Վախիմովուրկ քաղաքին մէջ
ծախւեցաւ 22,000 լիրէ սթէռլինի, այսինքն՝ 2,530,
000 դուռը շամի:

Յեշատակելու արժանի է Առւրք Գէորգի Նոր
եկեղեցին որ կը շնուրի երկրթէ, Եկեղեցին մօտ
Խվարդուի մէջ . ասիլաս երկրթէ ձուլած առաջին
եկեղեցին է : Պատուհաններուն և զաներուն շրպ-
ջանակները, մէջի գերամները, և ուրիշ զարդերը
բոլորովին երկրթէ ձուլած են : Եկեղեցին 119 ոտք
երկայնութիւն ունի, ու 47 լայնութիւն . լայսը մէկ
մեծ պատուհանէ մը կառնէ՝ որուն ապակիները
գունաւոր են :

Յայտնի է որ տասը տարիէ՝ ՚ի վեր Ենցղեալի

մէջ մեծամեծ շինուածքնելուն զռները , ծինելոյները , ձեւանեները և առանձնելու հետ կը լինեմ . երկըթէ կը շնորհի . որովհետեւ առ մետաղը աժան ըլլալով հն , փայտէ շինուածէն էլլի ծախք ըլլար և շատ կը դիմանայ :

Երկըթէ շինուածքնելու միայն քիչ մը նօրոգվելու կարօտութիւն ունին . և զարդ շինուած մասերը որ զարմանալի գեղեցկութիւն ունին , ողորկած երկաթիւն ունի :

թէն սուղ չին :

Անցած ամսու 24 ին քաղաքիս պարտէզներուն
կողմը քանի մը գ' զ մտան մէկ տուն մը, որոնք ու-
րիշ բանի չի մօտենալով շխտակ տն տանը մէջ բնա-
կող բժիշկին սենեակը գացին, և վերաւորեցին
դանի՞ որովհետեւ գէմ կինալ կուգէր : Ես չարա-
գործերը մինակ արկդ մը գողթեր են, որուն մէջ
վախուն հաղար գոււառ չի չափ ծանրագին բաներ
կան եղիք : Տանը պարտէզգաներ որ պարտէզին
մէջ կապւած գտնըւեցաւ, գողիքուն հետ միաբան
կարծըւելուն պատճառովը բանտը դրւեցաւ :

— Վայսած չորեքշաբթի գիշեր երիտասարդ մը
երբուր թատրոնին ետ դարձած տուե կերթար,
ճամփոն մէ կ չարազործ մարդու մը հանդիպեցաւ,
որ կուիւ հանելը խօսքեր ընելէն ետև, զարկաւ
վիրաւորեց զնա դանակովլ : Ոճէպէտ չարտգործը
փախած է, բայց անշուշտ կառավարութիւնը հոգ
կըսունի փնտուելու զնա և պատժելու որ ուրիշե-
րուն ալ օրինակ լլլայ :

—Քաղաքիս Խատրներ քանի մը տուենէ ՚ի վեր
բացւած է . ուր տեղ թատրոնական ելուժուա-
թեամբ գեղեցիկ տեսաբաններ կըներկայացընէ մօտ
տուեններս Խւրոպայէն եկող քաջ գերասաններու
ընկերութիւն մը , ու միշտ բազմաթիւ ժողովրդ
ներկայ կըգտնըւի հոն , որոնք մեծ հաճութիւն կը-
ցուցնեն :

Սուէզի Նեղուցը՝ (որ Վ.փրկէն Վախյի հետ
կըմիացընէ, ու միջերկրական և կարսիր ծովուն
մէջ տեղը կիշնայ) Նորէն բանալու վրայով կրիս-
տոկցին Գաղղիայի գիտունները։ Առ Աէզրոն
մտածեց որ աս երեւելիք գործը առաջ տանելու հա-
մար, պէտք է ուշադրութեամբ քննել չին ժաման-
ակի մարդիկներուն ըրած եղանակը, թէ ի՞նչպէս
ձեւք զարկին անոնք աս բանիս ու ի՞նչպէս յաջո-
ղեցաւ իրենց։ Ես գիտնական անձը իր իմաստուն
քննութիւններովը յայտնի ապացոյցներ կըրերէ թէ
աս անցքը (Կէշիտ) հին առունը կար, որն որ ժա-
մանակ ժամանակ Եւրոպա Հնդկային ցամաքակը լ-
ղին հետ հազրողութիւն կընէր։ Աէքաւով վաս-
թափոսի տղան սկսաւ կըսէ, ու լըմնցուց Դարեհ
պարսից թագաւորը Աշոտապեայ տղան, Լ.գիպոտոսի
որիրէլէն ետե։ Ետքը Պտղոմէոս Եզրայրասէրը ա-
շելիք հաստատութիւն տալով աս նեղուցին, ինչ լը-
տունն շարունակ երթևեկիութիւն կըլլար։ Աէկատեն
Հռովմայիցի ինքնակալուներն ուլ հաստատ սլահեցին
անի ինչպան Հայորկոս Եւրելիոսի թագաւորելը։
Համանակ անցնելէն ետքը ջուրին սաստիկ յոր-
անքէն աւազով լցուցելով անխնամ մնալով, ա-
պաբացիները նորէն փորեցին բայցին անցքը, Լօմէր
աւալի Փայյին հօգողութեամբը։ Ետքը հարիւր քսան
ապահին ետե։ Ելմաննօր խալիքան բուրովին լիցը-
ել տըլաւ, ու անանկ մնաց մինչև հիմայ։

ԲՈՅԵՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒԺԵՐ

PERSPECTIVE

Արտիլիա, 20 Մարտ

Բամակակ Խիստ քիչ գործառնութիւն կը լսն
գիները օրէ օր իջնալու վրայ էն . մանաւանդ
արևոց տեսակները խիստ գժուարավաճառ են ու

